

УДК 37.013.42-055.5.6
DOI: 10.24144/2524-0609.2021.49.245-248

Ясточкіна Ірина Анатоліївна
кандидат психологічних наук
кафедра соціальної освіти та соціальної роботи
Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова
м.Київ, Україна
i.a.yastochkina@npu.edu.ua
http://orcid.org/0000-0003-1250-4794

ІННОВАЦІЙНІ СОЦІАЛЬНІ ТЕХНОЛОГІЇ У РОБОТІ З ДІТЬМИ ТА МОЛОДДЮ

Анотація. В статті розкрито зміст понять «інновація», «соціальна інновація», «соціальна технологія», «інноваційна соціальна технологія». Вказано, що однією з ознак сучасної соціальної технології є її інноваційний характер. Метою статті є визначення сутності поняття «інноваційні соціальні технології», обґрунтування та аналіз можливостей їх застосування у роботі з дітьми та молоддю. При підготовці матеріалу використовувались теоретичні методи наукового дослідження, зокрема аналіз, порівняння, класифікація та узагальнення. Основна увага дослідників сконцентрована на інноваційних технологіях в соціальній роботі, інноваційних процесах, інноваційних методах, видах та суб'єктах соціальних інновацій, інноваційних практиках соціальної роботи з вразливими групами населення. Наголошено на тому, що поява інноваційної технології визначається соціальними проблемами суспільства, вимагає чіткого планування, серйозної підготовки і кваліфікованих кадрів. Для соціальної педагогіки термін «інновація» поки лишається новим та малодослідженим. Даний термін тлумачиться у двох значеннях: інновація як процес та інновація як продукт. Розглянуто характеристики, функції та джерела соціальних інновацій. Зазначено суспільні процеси, що обумовлюють зростання інноваційної діяльності в соціальній сфері. Наголошено на тому, що діти та молодь є найбільш вразливими соціальними категоріями і потребують кваліфікованої допомоги. Наявність соціальних проблем спонукає до розробки та впровадження інноваційних технологій соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю. Перераховано інноваційні соціальні технології у роботі з дітьми. Окреслено інноваційні форми реалізації молодіжної роботи в Україні. Зазначено перспективні напрями інноваційної діяльності в соціальній сфері, в тому числі у соціально-педагогічній роботі з дітьми та молоддю.

Ключові слова: інновація; соціальна технологія; соціально-педагогічна технологія; інноваційна соціальна технологія; діти; молодь.

Вступ. Теорія соціальної та соціально-педагогічної роботи постійно розвивається на основі здобутків практичного досвіду, отриманих експериментальних даних. Предметом наукових досліджень у соціальній сфері стають інновації, в яких основна увага приділяється специфічним особливостям соціальних нововведень, їх структурі і типам, а також технологіям інновацій, процедурам, принципам і методам інноваційної діяльності, її організаційним формам.

Педагогічні інновації стали предметом спеціального дослідження вчених у 50-х роках ХХ століття на Заході і в останні два десятиліття в Україні [1].

Термін «інновація» (лат. Innovatio – оновлення, зміна) буквально означає нововведення, оновлення, новизну, зміну [1]. В Законі України «Про інноваційну діяльність» дається наступне визначення терміну «інновації»: «інновації – новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери» [2].

Мета статті – визначення сутності поняття «інноваційні соціальні технології», обґрунтування та аналіз можливостей їх застосування у роботі з дітьми та молоддю.

При підготовці матеріалу використовувались теоретичні методи наукового дослідження, зокрема аналіз, порівняння, класифікація та узагальнення.

Виклад основного матеріалу. Останніми роками інтерес науковців до інновацій у соціальній сфері лише зростає. Зокрема актуальними залишаються наступні напрями досліджень: інноваційні технології в соціальній роботі (Ю.Овод); інноваційні проце-

си, інноваційні методи в соціальній роботі (Г.Мусіна-Мазнова, Н.Платонова); види та суб'єкти соціальних інновацій (О.Набатова); інноваційні практики соціальної роботи з вразливими групами населення в Україні (Ю.Горемікіна). Питанням впровадження інновацій в практику соціально-педагогічної діяльності присвячено праці О.Безпалько, І.Зеревої, З.Кияниці, В.Кузьмінського, Ж.Петрочко та ін. Водночас, незважаючи на значний науковий інтерес до інновацій у соціальній сфері, залишається чимало невирішених питань. Більш докладного вивчення потребують інноваційні соціальні технології у роботі з дітьми та молоддю.

У контексті соціально-педагогічної теорії інновація характеризується як «нововведення в соціально-педагогічну діяльність, основою яких є нова соціально-педагогічна ідея, шляхами реалізації – експериментальна діяльність, носіями – творчі фахівці соціально-педагогічної сфери» [1, с.490]. Для соціальної педагогіки термін «інновація» поки лишається новим та перспективним. Як правило, даний термін використовується у двох значеннях: «інновація – процес (процес внесення нового у систему; він розвивається за певними етапами – створення, реалізація, поширення нововведення) та інновація – продукт (окремий засіб, ідея, методика, програма тощо)» [1, с.490].

До найважливіших характеристик інновацій науковці відносять:

- пріоритетність – показує потенційну практичну корисність і економічну безпеку, як наслідок – конкурентоспроможність інновації;
- універсальність – означає потенційну можливість інновації застосовуватись в різних сферах підприємництва;
- комерційна складова – характеризує величину

інвестиційного попиту на нововведення і його потенційну прибутковість (з урахуванням можливих ризиків);

- безпека – характеризує екологічну безпеку при використанні нововведення, гарантію безпеки людей і надійність техніки;

- технологічність – здатність нововведення включатися в технологічну систему, покращуючи при цьому її характеристики;

- соціальність – характеризує можливий соціальний ефект від використання нововведення [3, с.232].

Під «соціальними інноваціями» розуміють «нововведення у соціальній практиці, що виникає у відповідь на зміну соціальних умов, потреб суспільства, нові проблеми, які не вирішуються традиційними способами» [3, с.232].

Поняття «соціальна інновація» визначають як «свідомо організоване нововведення або нове явище в практиці соціальної роботи, що формується на певному етапі розвитку суспільства відповідно до соціальних умов, що змінюються, і що має за мету ефективні позитивні перетворення в соціальній сфері» [4, с.178]. Соціальні інновації різноманітні. Це насамперед пов'язано з багатогранністю процесів соціального життя. Джерелами соціальних інновацій можуть бути: зміни зовнішнього середовища, соціальні проблеми, що регулярно виникають і які неможливо ефективно вирішити за допомогою традиційних (усталених) методів, а також зміни потреб суспільства і його членів [4].

Для класифікації соціальних інновацій науковці використовують різні підходи. «За рівнем та обсягом нововведень: інновації глобального характеру, регіональні та локальні. За рівнем новизни: епохальні, що мають наслідками глибокі суспільні трансформації, перехід до нового способу виробництва, соціокультурного ладу; базисні, що виявляються у радикальних технологічних змінах, змінах способу організації виробництва, соціокультурного і державного ладу; псевдоінновації, що пов'язані з хибними шляхами людської винахідливості, спрямовані на часткове поліпшення і продовження агонії застарілих технологій, суспільних систем та інститутів; антиінновації, що характеризують ті нововведення, які мають реакційний характер, обумовлюють зворотний рух у тій чи іншій сфері» [5, с.58–66].

Характерними рисами соціальних інновацій є: наявність тісного зв'язку з конкретними суспільними відносинами; залежність від групових і особистих якостей отримувачів соціальних послуг; відсутність очевидних переваг, на відміну від технічних нововведень [3, с.31].

Найбільш предметно сутність інновацій проявляється в сукупності тих функцій, які вони реалізують в сучасному суспільстві. Функції інновацій фіксують різні канали або аспекти їх впливу на ті чи інші сторони суспільного організму. Інновації активно впливають на навколишнє соціальне середовище, створюючи навколо себе своєрідне поле соціальних змін. Функції інновацій: прагматична (задоволення тієї суспільної потреби, заради якої створюють і впроваджують нововведення); оновлююча (оновлення суспільного організму, його прогресивний розвиток); прогностична (орієнтація на передбачення моделі майбутнього соціальної системи); критична (критичний аналіз і оцінка старих форм суспільного життя) [3, с.16].

Для соціальної роботи найважливішою характеристикою інновацій є їх соціальні наслідки.

Термін «соціальна технологія» ввів в науковий

обіг англійський соціолог К.Поппер. У сучасному суспільстві існує об'єктивна необхідність систематичного оновлення соціально-технологічних процедур, в яких важливо концентрувати досвід, що постійно накопичується, нові ідеї і нові досягнення наукової думки. В цьому розумінні соціальна технологія – це не стільки жорстка регламентація в організації соціальної системи, скільки засіб її стимулювання до саморозвитку, самоорганізації та самовдосконалення [3].

Технологія соціальна (грец. *Techne* – мистецтво, майстерність, уміня) – «сукупність прийомів і способів одержання, обробки чи переробки; опис виробничих процесів, інструкцій з виконання, технологічні правила; сукупність методів, прийомів та впливів, що застосовуються для досягнення мети соціального розвитку» [1, с.510]. Соціально визначають технологію, у якій вихідний і кінцевий результат – людина. А основні параметри вимірювання – її якості та власливості [1 с.511].

Соціально-педагогічна технологія – це класичний різновид соціальної технології, що інтегрує в собі якості соціальної та педагогічної технологій. Сутність соціально-педагогічної технології полягає в операціоналізації процесу надання послуг і соціально-педагогічної допомоги, створення алгоритму взаємодії соціального педагога з отримувачем послуг [1, с.513]. Соціально-педагогічна технологія як сукупність визначених прийомів і методів впливу має власну структуру, до складу якої входять певні елементи: визначення мети, вибір відповідного рішення, організація соціальної дії, аналіз результатів [1, с.513].

Соціальні технології повинні володіти такими властивостями, як надійність, гнучкість, інноваційність, значимість мети, гуманістичність [3, с. 36]. Отже, однією з ознак технології є її інноваційність.

Постійне зростання інноваційної діяльності в соціальній сфері обумовлене такими процесами, як: загострення соціальних проблем, що вимагає пошуку нових підходів до їх вирішення; відсутність необхідних ресурсів для розвитку соціальної сфери, що потребує більш дієвих способів вирішення соціальних проблем; посилення вимог до якості послуг установ соціальної сфери та приведення їх у відповідність до міжнародних стандартів [3, с.35].

Реалізація інновації може вважатися успішною за умови, що результат корисний для цільової групи – отримувачів соціальних послуг.

Як і будь-яка технологія соціально-педагогічної роботи, інноваційна технологія визначається суспільними потребами і вимагає чіткого визначення стратегічної і проміжних цілей, серйозної підготовки і кваліфікованих кадрів [3, с.31].

Інноваційні соціальні технології – «методи, засоби інноваційної діяльності, що спрямовані на створення та матеріалізацію нововведень у суспільстві, на реалізацію ініціатив, що викликають якісні зміни в різних сферах соціального життя, призводять до раціонального використання матеріальних та інших ресурсів у суспільстві» [4, с.178].

Інноваційні технології існують в двох формах: у вигляді програм і документів та як такі, що реально розвиваються відповідно до цих програм, соціальні процеси.

В теорії інновацій виокремлюють ще одне поняття інноваційні практики. Інноваційні практики – це «практики у сфері соціальної роботи, які виникли як нові способи задоволення актуальних потреб клієнтів соціальних служб і спрямовані на досягнення максимально ефективного результату як у вирішенні

проблем конкретних осіб, що потребують підтримки, так і соціальних проблем суспільства загалом» [6, с.91].

Діти та молодь доволі часто лишаються найбільш вразливим соціальними категоріями, для яких характерним є широким спектр соціальних проблем. Відповідно до законодавства України, «дитина – особа віком до 18 років (повноліття), якщо згідно з законом, застосовуваним до неї, вона не набуває прав повнолітньої раніше»; «молодь – молоді особи – особи віком від 14 до 35 років, які є громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах» [7; 8].

Наявність тих або інших соціальних проблем дає поштовх до розробки, створення та впровадження нових технологій соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю. Так, інноваційними та дієвими є технології раннього втручання, ведення випадку. Перспективною є робота у напрямку формування навичок усвідомленого батьківства і запобігання відмовах від немовлят, зокрема послуги соціальної квартири для вагітних та молодих матерів з дітьми, які перебувають у складних життєвих обставинах. Інноваційною є технологія соціальної роботи щодо профілактики відмов від новонароджених дітей з метою запобігання інституціоналізації дітей раннього віку. Інноваційними у вітчизняному досвіді є досудові доповіді щодо неповнолітніх та мотиваційне консультування, що застосовуються у профілактиці правопорушень серед неповнолітніх, реабілітації дітей, які перебувають у конфлікті з законом. Варто зазначити мультидисциплінарний підхід у допомозі внутрішньо переміщеним особам, сім'ям з дітьми. Актуальними в реаліях сьогодення є мобілізація ресурсів громади щодо підтримки сімей із дітьми, інтегрована модель надання соціальних послуг та захисту прав дитини на рівні громади. Надання реабілітаційних послуг дітям з інвалідністю є ключо-

вим фактором, що впливає на можливість інтеграції у суспільство. Соціально-педагогічний підхід у абілітації та реабілітації людини. Інноваційною є соціальна послуга денного догляду для дітей з інвалідністю [9].

Серед інноваційних форм реалізації молодіжної роботи в Україні можна виокремити: коворкінг-центри, хаби, коворкінги, антикафе. У регіонах України напрацьовано досвід роботи різних форм молодіжного представництва, таких як молодіжні ради, молодіжні колегії, координаційні ради з питань молодіжної політики, студентські ради, парламенти [10]. Молодіжний банк ініціатив (МБІ) – це модель залучення молоді до громадської активності у власній громаді, яка успішно працює в різних країнах світу з 2002 р. для надання можливості молоді стати учасниками ініціативних груп з підготовки проектів покращення життя в громаді, розкрити лідерський потенціал, розвинути різноманітні компетенції та навички для подальшого професійного та соціально активного життя [11]. Відтак в Україні впроваджується інноваційні форми молодіжної роботи, розроблені, апробовані на практиці.

Висновки та перспективи подальших досліджень. В якості перспективних напрямів інноваційної діяльності в соціальній сфері можна виділити такі напрямки, як: розширення спектра соціальних послуг щодо задоволення соціальних потреб різних груп населення, зокрема дітей та молоді (соціальний сервіс); збільшення суб'єктів інноваційної діяльності, залучення їх до процесу вирішення соціальних проблем широких верств населення (соціальне партнерство); інформатизація соціальної сфери як основи сучасного науково-технічного прогресу; впровадження в практику соціальних установ інноваційних стратегій розвитку, пов'язаних з розробкою нових, більш якісних товарів і послуг для дітей та молоді, ін. верств населення [12, с.71].

Список використаної літератури

1. *Енциклопедія для фахівців соціальної сфери* / за заг. ред. І.Д. Звереві. Київ, Сімферополь: Універсум, 2012. 536 с.
2. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 р. № 40-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/40-15#Text> (дата звернення: 12.10.21).
3. Платонова Н.М. *Інновації в соціальній роботі*: учеб. пособие для студ. учреждений высш. проф. образования. Москва: Издательский центр «Академия», 2012. 256 с.
4. Овод Ю. Інноваційні технології у соціальній роботі. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія «Педагогічні науки»*. 2016. № 3. С. 175–184.
5. Набатова О.О. Соціальні інновації: поняття, види, суб'єкти. *Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого*. 2011. № 6. С.58–66.
6. Горемікіна Ю.В. Інноваційні практики соціальної роботи з вразливими групами населення в Україні. *Демографія та соціальна економіка*. 2020. № 3 (41). С.91–113.
7. Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 р. № 2402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> (дата звернення: 15.10.21).
8. Про основні засади молодіжної політики : Закон України від 27.04.2021 р. № 1414-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text> (дата звернення: 12.10.21).
9. *Інтегровані соціальні служби: теорія, практика, інновації*: Навч.-метод. комплекс / за заг. ред.: І.Д.Звереві, Ж.В.Петрочко. Київ: Фенікс, 2007. 528 с.
10. *Формування та реалізація державної молодіжної політики в Україні в умовах децентралізації*. Тернопіль: ТОВ «Тернограф», 2017. 100 с.
11. Youth Bank International: веб-сайт. URL: <http://www.youthbankinternational.org/about/what-is-youthbank-international> (дата звернення: 10.10.2021).
12. *Інновационные методы практики социальной работы*: учебное пособие для магистров / Г.Х.Мусина-Мазнова и др. Москва: Дашков и К. 2019. 316 с.

References

1. Zvierieva, I.D. (Eds.). (2012). *Entsyklopediia dlia fakhivtsiv sotsialnoi sfery* [Encyclopedia for workers in the social sphere]. Universum. [in Ukrainian].
2. Zakon Ukrainy «Pro innovatsiynu diialnist» pryiniaty 4 lyp. 2002 roku № 40-IV [The Law of Ukraine «On the innovative activity» from July 4 2002, № 40-IV]. (n.d.). zakon.rada.gov.ua. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/40-15#Text> [in Ukrainian].
3. Platonova, N.M. (2012). *Ynnovatsyy v sotsyalnoi rabote* [Social Work Innovation]. Akademyia [in Russian].
4. Ovod, Yu. (2014). Innovatsiini tekhnolohii u sotsialnii roboti [Innovative technologies in social work]. *Collection of scientific works of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine. Series Pedagogical Sciences*, 3, 175-184. [in Ukrainian].
5. Nabatova, O.O. (2011). Sotsialni innovatsii: poniattia, vydy, sub'iekty [Social innovations: concepts, types, subjects]. *Bulletin*

- of the Yaroslav Mudryi National Law University, 6, 58–66. [in Ukrainian].
6. Horemykina Yu.V. (2020). Innovatsiini praktyky sotsialnoi roboty z vrazlyvymy hrupamy naselennia v Ukraini [Innovative social work practices with vulnerable groups in Ukraine]. *Demography and social economy*, 3 (41), 91–113. [in Ukrainian].
 7. Zakon Ukrainy «Pro okhoronu dytynstva» pryiniaty 26.04.2001 roku № 2402-III [The Law of Ukraine «About childhood protection» from 26.04.2001, № 2402-III]. (n.d.). zakon.rada.gov.ua. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> [in Ukrainian].
 8. Zakon Ukrainy «Pro osnovni zasady molodizhnoi polityky» pryiniaty 27.04.2021 roku № 1414-IX [The Law of Ukraine «On the basic principles of youth policy» from 27.04.2021, № 1414-IX]. (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text> [in Ukrainian].
 9. Zvierieva, I.D., & Petrochko, Zh.V. (Eds.). (2007). *Intehrovani sotsialni sluzhby: teoriia, praktyka, innovatsii* [Integrated social services: theory, practice, innovation]. Feniks. [in Ukrainian].
 10. Zhdanov, I.O. (Eds.). (2017). *Formuvannia ta realizatsiia derzhavnoi molodizhnoi polityky v Ukraini v umovakh detsentralizatsii* [Formation and realization of state youth policy in Ukraine in the minds of decentralization]. TOV «Ternohraf». [in Ukrainian].
 11. Youth Bank International: Web site. <http://www.youthbankinternational.org/about/what-is-youthbank-international>.
 12. Musyna-Maznova, H.Kh. (Eds.). (2019). *Innovatsiini metody praktyky sotsialnoi roboty* [Innovative social work practices]. Dashkov y K. [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 15.10.2021 р.

Стаття прийнята до друку 20.10.2021 р.

Yastochkina Irina

Candidate of Psychological Sciences, Ph.D.

Department of Social Education and Social Work

National Pedagogical Dragomanov University, Kyiv, Ukraine

INNOVATIVE SOCIAL TECHNOLOGIES AT WORK WITH CHILDREN AND YOUTH

Abstract. The article disclosed the content of the concepts «innovation», «social innovation», «social technology», «innovative social technology». It is indicated that one of the features of modern social technology is its innovative nature. The purpose of the article is to define the essence of the concept of «innovative social technologies», substantiate and analyze the possibilities of their application in work with children and youth. Innovation is increasingly becoming the subject of scientific research in the social sphere. The main attention of researchers is focused on innovative technologies in social work, innovative processes, innovative methods, types and subjects of social innovation, innovative practices of social work with vulnerable groups in Ukraine. It is noted that the emergence of innovative technology is determined by the needs and social problems of society, requires accurate planning, serious training and qualified personnel. For social pedagogy, the term «innovation» currently remains new and poorly researched. This term is interpreted in two meanings: innovation as a process and innovation as a product. The characteristics, functions and sources of social innovation are considered. It is emphasized that innovations actively influence the surrounding social environment. For social work, social pedagogy, an essential characteristic of innovation is its social consequences. The social processes that determine the growth of innovative activity in the social sphere are indicated. Innovative technologies exist in two forms: in the form of programs and documents and in the form of social processes. It was also noted that children and youth are quite often the most vulnerable social categories and need qualified assistance and support. The presence of social problems prompts the development and implementation of innovative technologies for social work with children and youth. The innovative social technologies in working with children are listed. The innovative forms of the implementation of youth work in Ukraine have been identified. The promising directions of innovative activity in the social sphere, including in the social and pedagogical work with children and youth, are indicated.

Key words: innovation; social technology; socio-pedagogical technology; innovative social technology; children, youth.